

Періоди розвитку іншомовної освіти у вищих технічних навчальних закладах України (кінець XX – початку XXI століття)

Н. В. Осіпчук

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна

Paper received 07.07.17; Accepted for publication 15.07.17.

Анотація. У статті виокремлено та охарактеризовано періоди розвитку іншомовної освіти у системі вітчизняної вищої технічної освіти кінця XX – початку XXI століття. Обґрунтовано взаємозв'язок ідей минулого та сучасних інноваційних освітніх пошуків, з метою пошуку навчально-методичних зразків. Виявлено та систематизовано провідні вектори реформування навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах України початку XXI ст. в рамках загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Ключові слова: *іншомовна освіта, вища технічна освіта, тенденції розвитку, іншомовна компетентність, євроінтеграція.*

Вступ. Значні соціально-політичні зміни у житті сучасної України стали основними причинами для удосконалення системи іншомовної освіти, її модернізації в рамках європейських стандартів. Ключовим завданням Європейського співтовариства стало створення спільного мовного простору, що спричинило активні дії офіційних і громадських міждержавних національних організацій та об'єднань, метою яких є вирішення завдання навчання іноземної мови на всіх рівнях освіти, формування міжкультурного підходу. Означений підхід обумовлює основу підготовки молоді до практичного використання мови в міжнародному і міжетнічному спілкуванні.

Шляхи реформування професійної підготовки майбутніх спеціалістів відображаються у прийнятті нового Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.), підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, запровадженням Національної рамки кваліфікацій (2011р.), у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті та інші.

Прагнення України стати повноправним членом Європейської спільноти спонукає фахівців до вивчення зарубіжного досвіду. На сьогодні сформувалося поняття Європейського виміру, унаслідок поширення сфери міжнародного співробітництва, особливо на європейському континенті, та зроблено акцент на розвитку багатомовності. Проблема навчання іноземної мови набула серйозної теоретичної і практичної розробки. А підготовка професіоналів на сьогодні є основною метою вищої школи. Професіоналізм передбачає високий рівень розвитку культури професійного спілкування. Однією із важливих якостей спеціаліста високої кваліфікації і культури є володіння іноземною мовою, яка слугує не лише засобом здобування інформації, але й засобом здійснення контактів з представниками інших культур в процесі організації спільної діяльності [6, с.37].

Такий динамізм сприяє перебудові освітнього процесу у вищій освіті й у вищій технічній освіті зокрема. Усе це обумовлює необхідність нових підходів до навчання іноземної мови як обов'язкової навчальної дисципліни у вищому технічному навчальному закладі (ВТНЗ) освіти, які сприятимуть формуванню вмінь і навичок іншомовного професійно орієнтованого спілкування на основі набутої системи знань.

Короткий огляд публікацій по темі. Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що розвиток ін-

шомовної освіти у вищих технічних навчальних закладах України є актуальним і висвітлюється у численних доробках вітчизняних науковців: Н. А. Сура теоретично обґрунтувала систему професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах; І. В. Секрет досліджувала формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти; М. Г. Прадівляний висвітлив теоретичні та методичні проблеми формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій; О. О. Заболотська проаналізувала іншомовну підготовку студентів немовних спеціальностей в умовах глобалізації та інші.

Метою статті є виокремити та охарактеризувати періоди розвитку іншомовної освіти у ВТНЗ України кінця XX – початку XXI століття.

Матеріали та методи. У процесі роботи над темою були використані методи ретроспективного, порівняльно-історичного аналізу та метод узагальнення.

Результати та їх обговорення. З розпадом Радянського Союзу (90-ті роки XX століття) змінюється вітчизняний ідеологічний курс у соціально-економічній сфері. Відбувається інтеграція України в Європейський простір, що призводить до зростання значущості іноземних мов загалом. Перед викладачами кафедр іноземних мов постало завдання провести деідеологізацію навчального процесу, що стосується, насамперед, навчального змісту іншомовних текстів.

Осмілюючи сутність освітніх змін та специфіки становлення іншомовної освіти ВНЗ України, ми можемо виділити наступні періоди її розвитку у пострадянський час, а саме:

- перший: 1991 – 2002 рр. – період становлення національної спрямованості змісту іншомовної освіти;
- другий: 2003 – 2005 рр. – експериментально-реформаторський період;
- третій: 2006 – 2016 рр. – євроінтеграційний період.

Перший період розвитку іншомовної освіти зумовлений розпадом СРСР та набуттям України незалежності. Цей період можемо схарактеризувати як етап становлення національної спрямованості змісту іншомовної освіти. В цей час почали свою активну науково-методичну роботу вищі навчальні заклади, міня-

лося ідейне навантаження змісту навчальних планів при підготовці педагогічних кадрів, вилучались радянська філософія, надавалися додаткові години для вивчення історії України, активізувалося об'єднання вищої та середньої професійної освіти.

З 1995 р. система вищої освіти України здійснила перехід до ступеневої системи навчання. Тобто у вищих навчальних закладах здійснюється підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР) бакалавра, спеціаліста та магістра. I ступінь – бакалавр – вища базова освіта певного напрямку, II ступінь – спеціаліст, магістр – повна вища освіта певного напрямку. Почали готувати фахівців за новими спеціальностями, з'явилися національні університети, ефективною стала співпраця українських ВНЗ із зарубіжними партнерами [8, с. 82].

Компетентнісний підхід стає домінуючим в освіті, оскільки базується на формуванні у студентів інформаційної, комунікативної, особистісної, спеціальної, полікультурної та суспільної компетенцій, що визначаються необхідними складовими професіоналізму XXI ст. [8].

У цей період починає формуватися нормативно-правове поле освіти. У 2002 році був прийнятий Закон України “Про вищу освіту”.

Другий експериментально-реформаторський період ознаменований підписанням Україною Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, яка набула чинності з 1 січня 2003 р.. Головним органом, що відповідає за питання національних меншин, є Державний комітет у справах національностей та релігій. В Україні проводиться офіційний моніторинг мовної ситуації за наданою органами влади інформацією. Перша періодична доповідь про виконання положень Хартії була подана Україною Генеральному секретареві Ради Європи 1 серпня 2007 р., висновки було прийнято Комітетом експертів 27 листопада 2008 р. і відповідні рекомендації схвалено 7 липня 2010 р. [1].

Дуже важливим чинником реформування вищої освіти було приєднання України в 2005 році до Болонського процесу. Це значило початок нового періоду розвитку вітчизняної освіти. Болонський процес [2] як процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зумовлений світовими тенденціями глобалізації, які потребують створення європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи тощо. Не зважаючи на всі позитивні зміни, котрі відбулися після приєднання України до Болонського процесу, він (процес) піддався значній критиці експертів в галузі освіти та визнається сьогодні таким що не відповідає тим вимогам, що були закладені у його положенні.

Цей етап характеризуються також такими особливостями розвитку вищої освіти, як гуманізація, індивідуалізація, соціологізація, фундаменталізація, інтернаціоналізація, безперервність, інноваційність, компетентнісна парадигма освіти, відкритість, нелінійність, неврівноваженість та складність [8, с. 89].

З 2005 року Україна вступила до нового етапу роз-

витку освітньої сфери – євроінтеграційного. Формування нової євроінтеграційної парадигми освіти – особистісно-зорієнтованого навчання, коли людина розглядається як суб'єкт пізнання, чий розвиток здійснюється з урахуванням його індивідуальних потреб і здібностей, та оновлення змісту вивчення іноземних мов знайшли своє відображення в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, розроблених комітетом з питань культурної співпраці у галузі викладання сучасних мов при Раді Європи та задекларовані Рамковою Програмою з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України.

Вивчення іноземних мов є одним із важливих пріоритетів політики Європейського Союзу. У 2014 році наша держава підписала Угоду про Асоціацію із ЄС. А знання іноземних мов є одним із ключових вимог приєднання країни до ділового, освітнього, наукового та культурного простору країн Європейської спільноти. Стратегічний план розвитку іншомовної освіти в Україні орієнтується на те, щоб у 2020 році 75% випускників середніх шкіл володіли двома іноземними мовами [10].

В 2015 році була вперше презентована національна програма вивчення та популяризації іноземних мов (National Foreign Language Learning and Promotion Initiative) “Україна speaking” [7], за підтримки Адміністрації президента України та партнерів і ініціативою Go Global [10]. Метою програми є підвищення попиту на вивчення англійської мови, також переорієнтація інформаційного простору на англійську мову в усіх сферах діяльності. Ставиться завдання підняття рівня володіння іноземними мовами. Вивчення, викладання та оцінювання має відбуватися за європейськими стандартами CEFR (The Common European Framework of Reference) [9]. У ВНЗ усіх рівнів акредитації ставиться за мету впровадження обов'язкових іспитів з англійської мови. Президентом України було проголошено 2016 рік роком англійської мови, був прийнятий Наказ про проведення мовних кваліфікаційних вимог до державних службовців та запроваджено нові стандарти (CEFR) [9].

Із 2009 року деякі ВНЗ України починають формувати навчальний процес іноземної мови за рівневою моделлю, що забезпечує наступність і неперервність іншомовної освіти, інтеграцію учасників освітнього процесу університету у світовий освітній простір. Серед таких вищих навчальних закладів є Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ ім. Т. Шевченка), Львівський національний університет імені Івана Франка, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”) та інші. На основі сучасних нормативних освітніх документів цими ВНЗ були розроблені Концепції розвитку іншомовної освіти.

Концепції НУВГП, КНУ ім. Т. Шевченка та НТУ “ХПІ” [3, 4, 5] побудовані на врахуванні рівнів володіння іноземною мовою згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти:

Елементарний користувач А	A1 – початковий A2 – середній
Незалежний користувач В	B1 – рубіжний B2 - просунутий
Досвідчений користувач С	C1 – автономний C2 – компетентний

Концепції викладання іноземної мови передбачають формування академічних груп з іноземної мови за рівнями згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями на основі проведеного вступного тестування та забезпечує можливість ефективної реалізації навчання іноземним мовам залежно від визначеного вхідного рівня студентів: А1 (початковий), А2 (середній), В1 (рубіжний), В2 (просунутий), С1 (автономний).

Порівняльна таблиця Концепцій трьох ВНЗ викладання іноземних мов

Назва ВНЗ	Роки впровадження Концепції	Курс вивчення іноземної мови	Дисципліна “Іноземна мова” (обов’язкова, вибіркова, факультативна)	Кількість кредитів
КНУ ім. Т. Шевченка	2009/2010	I курс	1 семестр	16 кредитів, 576 год.
			2 семестр	
		II курс	Поглиблений (факультативний) курс	22 кредити, 792 год.
		III курс		
IV курс		Години не передбачаються		
V курс				
НТУ “ХПІ”	2015/2016	I курс	Нормативний (обов’язковий) курс	11 кредитів, 396 год.
		II курс		
		III курс	Факультативний (поглиблений) курс	4 кредити, 162 год.
		IV курс		
V курс	Факультативний (поглиблений) курс Спілкування у професійному середовищі	Години не передбачаються		
VI курс				
НУВГП	2016/2017	I курс	Обов’язковий курс	5 кредитів, 150 год.
		II курс	Вибірковий курс	9 кредитів – 270 год.
		III курс		
		IV курс		
V курс “магістр”	Обов’язковий курс	3 кредити, 90 год.		
VI курс “аспірант”	Обов’язковий курс	12 кредитів, 360 год.		

Отже, іноземна мова як обов’язкова дисципліна вивчається лише на I курсі у досліджуваних трьох вузах та на V курсі (“магістр”), VI курс (“аспірант”) – лише у НУВГП. Найбільше кредитів (I, II семестр), що дається на вивчення дисципліни – 16 (576 год.) у КНУ ім. Т. Шевченка, найменше у НУВГП – 5 кредитів (150 год.).

Проаналізувавши Концепції викладання іноземних мов трьох ВНЗ та вектори реформування іншомовної підготовки сучасності і враховуючи позитивні зміни, які здійснюють університети щодо поліпшення навчання іноземної мови, можна чітко простежити, що при переході на рівневу систему вивчення іноземної мови були значно скорочені години на вивчення іноземної мови порівняно з попередніми роками. “Іноземна мова” як вибіркова дисципліна чи як факультативний курс зовсім не прогнозує вибору студентами цього курсу на наступні роки навчання. Якщо все ж

такі лишається не вибраною, то це створює значну перерву між I та V курсом, коли іноземна мова буде знову обов’язковою і дає привід до часткового або повного забування мови.

Висновки. Отже, згідно проведеного дослідження, ми можемо виділити наступні тенденції розвитку іншомовної освіти у ВНЗ України кінця XX – початку XXI століття: зміна ідеологічного курсу змісту іншомовної освіти ВНЗ України: від радянської ідеології до національної спрямованості; перехід до ступеневої системи навчання; входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти; приєднання України до Болонського процесу; формування іншомовної освіти згідно загальноєвропейських рекомендацій; створення концепцій розвитку іншомовної освіти ВНЗ; впровадження національної програми вивчення та популяризації іноземних мов “Україна – speaking” за ініціативи Go Global.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. – К. : Ленвіт, 2012. — 168 с
2. Болонський процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/bolonskyj-protses>
3. Концепція викладання іноземних мов у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка – Київ: 2009 р. [Електрон. аналог друк. вид] – Режим доступу: <http://philology.knu.ua/student/2012/Conception1.pdf>
4. Концепція викладання іноземних мов Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» – Харків: 2014 р. [Електрон. аналог друк. вид] – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/4272>
5. Концепція розвитку іншомовної освіти в Національному університеті водного господарства та природокористування. [Законодавчі та нормативно правові документи] – Рівне: НУВГП, 2016 р. [Електрон. аналог друк. вид] – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/4272>

6. Кривченко Т.А. Коммуникативное развитие личности в системе непрерывного образования / Кривченко Т.А. – М.: 1999. – 49с.
7. Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов “Україна speaking” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globaloffice.org.ua/uk/natsionalna-programa-vivchennya-ta-populyarizatsiyi-inozemnih-mov-ukrayina-speaking/>
8. Шендерук О. Б. Проблема розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шендерук О. Б. – Чернігів: 2017 – 263 с.
9. Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment. — Strasbourg, 1986
10. GO GLOBAL [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/shruslana/go-global-52131820>

REFERENCES

1. Multilingual Europe: trends in the policies and practices of multilingualism in Europe. – Kiev: Lenvit, 2012. — 168 p.
2. Bologna process [Internet resource]. – Access mode: <http://vnz.org.ua/bolonskyj-protses>
3. Concept of teaching foreign languages at Taras Shevchenko National University of Kyiv – Kiev: 2009. [Internet resource]. – Access mode: <http://philology.knu.ua/student/2012/Conception1.pdf>
4. Concept of teaching foreign languages at National Technical University „Kharkiv Polytechnic Institut“ – Kharkiv: 2014. [Internet resource]. – Access mode: library.kpi.kharkov.ua/files/documents/konzept.doc
5. Concept of development of foreign language education at National University of Water and Environmental Engineering. [Legislative and regulatory documents] – Rivne, 2016. [Internet resource]. – Access mode: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/4272>
6. Kryvchenko T.A. Communicative development of the personality in the system of continuous education / Kryvchenko T.A. – Moscow: 1999. – 49p.
7. National Foreign Language Learning and Promotion Initiative “Ukraine speaking” [Internet resource]. – Access mode: <http://globaloffice.org.ua/uk/natsionalna-programa-vivchennya-ta-populyarizatsiyi-inozemnih-mov-ukrayina-speaking/>
8. Shenderuk O. B. The problem of future foreign language teachers’ professionalism development in higher educational institutions of Ukraine (the second half of the XX - beginning of the XXI century). Thesis of Candidate stage. Ped. Sciences spec.: 13.00.01 / Shenderuk O. B. – Chernigov: 2017 – 263 p.
9. Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment. — Strasbourg, 1986
10. GO GLOBAL [Internet resource]. – Access mode: <https://www.slideshare.net/shruslana/go-global-52131820>

Periods of foreign-language education development in higher technical educational institutions of Ukraine (the end of the XX - beginning of the XXI century)

N. V. Osipchuk

Abstract. The article highlights and characterizes the periods of foreign language education development in the system of domestic higher technical education of the end of the XX - beginning of the XXI century. The interrelation between ideas from the past and modern innovative educational researches is explained, due to the search of educational and methodical samples. The leading vectors of the reform of teaching foreign languages within the Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment in the higher technical educational institutions of Ukraine at the beginning of the 21st century have been identified and systematized.

Keywords: *foreign language education, higher technical education, development trends, foreign language competence, European integration.*

Периоды развития иноязычного образования в высших технических учебных заведениях Украины (конец XX – начало XXI века)

Н. В. Осипчук

Аннотация. В статье выделены и охарактеризованы периоды развития иноязычного образования в системе отечественного высшего технического образования конца XX – начала XXI века. Обоснованно взаимосвязь идей прошлого и современных инновационных образовательных поисков с целью поиска учебно-методических образцов. Выявлены и систематизированы ведущие векторы реформирования обучения иностранным языкам в высших технических учебных заведениях Украины начала XXI века в рамках общеевропейских рекомендаций по языковому образованию.

Ключевые слова: *иноязычное образование, высшее техническое образование, тенденции развития, иноязычная компетентность, евроинтеграция.*